

มีความเจริญแล้วแต่ได้รับอิทธิพลความเจริญจากโลกเอเชียตะวันตกด้วย ความเจริญจึงมีลักษณะผสมผสาน ดังจะเห็นได้ว่า วิทยาการเพาะปลูกที่ริเริ่มในเอเชียตะวันออกกลางเมื่อประมาณ 6,500 ปีก่อนคริสตกาล (ย่อกว่า ก.ศ.ศ.) ได้แพร่หลายไปสู่ลุ่มแม่น้ำฮวงโห วิทยาการผลิตและท่วงทีแบบอย่าง (Style) ของภาชนะดินเผาสี (Painted pottery) ของจีนและเอเชียตะวันออกกลางมีความคล้ายคลึงกันมาก ข้าวสาลี ม้า แกะ แร่เหล็ก ล้อ รถศึก แม้แต่ระบบการเขียน ล้วนมาจากเอเชียตะวันตก แต่ถึงกระนั้น ความเจริญของจีนล้วนมีลักษณะเป็นตัวของตัวเองด้วย เมื่อถึงยุคประวัติศาสตร์ อารยธรรมจีนเป็นผลผลิตอันเกิดขึ้นในแผ่นดินโดยตรงและฝังรากลึก มีความเป็นอิสระในการพัฒนาตนเองจนมีเอกลักษณ์แล้วตั้งแต่ยุคหินใหม่เป็นต้นมา

3. ยุคหินใหม่

ในยุคหินใหม่อันยาวนานจนถึง 2,000 ปี ก.ศ.ศ. นั้น ประวัติศาสตร์ปรากฏเป็นเค้าโครงเลื่อนรางมาก หลักฐานทางโบราณคดีแสดงความเจริญแต่ละสมัยตามลำดับ โดยศึกษาได้จากพัฒนาการของการผลิตและแบบอย่างของเครื่องปั้นเผาและภาชนะดินเผา ความเจริญปรากฏโดยทั่วไปและมีวิถีทางพัฒนาอันแตกต่างกัน แม้บางแห่งอาจจะมีความเจริญแบบเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน ก็มีได้หมายความว่ามีการปกครองแบบเดียวกัน ความเจริญที่แพร่กระจายไปทั่วไปได้มีความเกี่ยวข้องอันใดกับอำนาจการปกครอง' ความเจริญที่มีเอกลักษณ์แต่ละแห่ง ล้วนมีอิทธิพลต่อการสร้างอารยธรรมจีน

ในสังคมยุคหินใหม่ แม้จะมีความเจริญแตกต่างกันแต่ละแห่ง แต่ก็มีความเจริญหลายด้านเป็นแบบเดียวกัน คือ การเพาะปลูก การผูกขาดวิธีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการตั้งเตาเผาผลิตเครื่องปั้นเผาและภาชนะดินเผาต่าง ๆ เพื่อใช้ในพิธีกรรม และเป็นเครื่องใช้ทั่วไปประจำวัน

สังคมยุคหินใหม่เป็นสังคมเกษตร (Agrarian Society) มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก ผู้คนเริ่มตั้งถิ่นฐานทั่วไปแล้วในบริเวณใต้แนวโค้งเฉียงใต้ของแม่น้ำฮวงโห ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบน้ำท่วมถึง (Flood Plain) กระจายไปสู่แมนจูเรียและสู่ทิศใต้ อารยธรรมจีนได้เริ่มก่อเกิดขึ้นในบริเวณที่ราบจีนเหนือ (North China Plain) ซึ่งไม่มีป่าเขาให้ต้องคิดค้นใช้เครื่องมือที่ดีกว่าเครื่องมือหินเพื่อหักล้างถางพง พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ เพราะว่า แม้จะมีปริมาณฝนน้อยมาก แต่มีระบบแม่น้ำที่มีน้ำเหลือเฟือ ดินดีเป็นดินเหลืองร่วนอุ้มน้ำ พื้นที่ราบนั้นยังมีช่องทางติดต่อกับภาคตะวันตกซึ่งเป็นเขตของพวกเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ ความเจริญที่เกิดขึ้นจึงเป็นความเจริญที่ผสมผสานความเจริญของตนกับความเจริญของพวกเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ซึ่งบางส่วนก็รับมาจากเอเชียภาคตะวันตกอันไกลโพ้น

การเพาะปลูกในยุคหินใหม่มีการพัฒนา 2 ด้านคือ การพัฒนาเพื่อยังชีพให้อยู่รอด (Subsistence) และการพัฒนาวิทยาการของหัตถกรรม (Craft technology) ในภาคเหนือที่มี

ความแห้งแล้งเพาะปลูกข้าวมีลเสด (Millet) ภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ดินชุ่มน้ำเพาะปลูกธัญพืช (Rice) การรวมตัวเป็นสังคมยังไม่ปรากฏชัดเจนนัก แต่ชุมชนทุกหนแห่งตั้งแต่ 5,000 ปี ก.ค.ศ. น่าจะถือว่าที่ดินเป็นของส่วนรวม เมื่อถึงปลายยุค การเพาะปลูกมีลักษณะเป็นการเพาะปลูกแบบไร่นาสวนผสม (Garden style) รู้จักการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้า

ในภาคเหนือ ผู้คนนิยมอยู่อาศัยในบ้านที่เจาะเป็นหลุมเป็นบ่อ และมีการสร้างสถานที่เก็บสรรพสิ่ง ในภาคใต้ ผู้คนปลูกบ้านใต้ถุนสูงด้วยไม้ ใต้ถุนเจาะช่อง บ้านเรือนมีชั้นเดียว ห้องเดียว มีฝาขัดแตะปิดพอเป็นพิธี หลักฐานโบราณคดีที่หยาง紹 (Yangshao) แสดงวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานทั้งหมดบ้านโดยมีการขุดคูโดยรอบ บ้านเรือนเจาะพื้นเป็นหลุมเป็นบ่อ มีหลายรูปแบบ ล้อมรอบลานใหญ่ นอกคูออกไปเป็นพื้นที่ผลิตเครื่องปั้นเผาและมีที่ฝังศพโดยเฉพาะ ในปลายยุคหินใหม่ ชุมชนตั้งมั่น ที่อยู่อาศัยและแหล่งผลิตงานฝีมือตั้งอยู่ในชุมชน มีการสร้างกำแพงล้อมรอบเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก และริเริ่มผลิตเครื่องยิงกระสุนเป็นอาวุธป้องกันตัว ชุมชนมีลักษณะเป็นหมู่บ้านที่มีกระบวนการค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นเป็นชุมชนเมือง (Urbanization) เมื่อมีบ้านเมืองมีความเจริญทางด้านวัตถุ (Material culture) อย่างเห็นได้ชัด

สังคมต้นยุคใหม่เป็นสังคมที่น่าจะมีการแบ่งชนชั้นแล้ว โดยสังเกตได้จากการฝังศพแนวตั้งที่มีหลายแบบและฝังไว้เป็นกลุ่ม ๆ ห่างกัน และสังเกตจากแบบอย่างต่าง ๆ ของภาชนะดินเผา การแบ่งชนชั้นยังเป็นการรวมตัวกันตามเชื้อสายเครือญาติ (Kin Group) สังคมมีการจัดตั้งตามเชื้อสายเครือญาติเป็นตระกูลเชื้อสายเดียวกันที่เรียกว่า แซ่หรือโคตรวงศ์ (Clan) ที่มีสังคมแบบเฉพาะของตนเอง สถาบันหรือองค์กรสังคมแรกสุดที่ปรากฏจึงเป็นสังคมเครือญาติ มีโครงสร้างสังคมเฉพาะแบบของแซ่และห้ามการแต่งงานกันเองในแซ่เดียวกัน

เมื่อถึงกลางยุคหินใหม่ สังคมจีนเริ่มมีลักษณะสลับซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ สถานภาพของบุคคลในสังคมแยกออกจากกันเป็นสถานภาพเฉพาะ ดังปรากฏจากรูปแบบและขนาดของที่อยู่อาศัยใหญ่เล็กสวยงามแตกต่างกัน มีบริเวณเนื้อที่กว้างแคบแตกต่างกัน ศิลปวัตถุมีความประณีตมากขึ้นแตกต่างกันและมีค่าราคาแตกต่างกันมากตามวัสดุที่ใช้ผลิต ไม่ว่าจะเป็นภาชนะที่ใช้ในพิธีกรรมและในชีวิตประจำวัน หรือเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องใช้ไม้สอย สถานที่ฝังศพก็มีเนื้อที่ใหญ่เล็กแตกต่างกันและความยิ่งใหญ่สวยงามแตกต่างกัน สรรพสิ่งล้วนบ่งบอกถึงฐานะอำนาจและสถานภาพในสังคมอันแตกต่างกัน วิธีชีวิตมีความแตกต่างกันแล้ว เมื่อสังคมเริ่มมีกลุ่มชนชั้นปกครอง (Social elite) วัฒนธรรมสมัยกลางของยุคหินใหม่มีตัวอย่างให้ศึกษาได้คือ วัฒนธรรมที่หงซาน (Hongshan) ต้าเหวินโกว (Dawenkou) และเหลียงจื่อ (Liangzhu)

ในปลายยุคใหม่ สังคมมีความสลับซับซ้อนเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น รู้จักการรวมตัวกัน จัดตั้งเป็นองค์กรเพื่อปกครองตนเองและป้องกันตนเอง การก่อสร้างกำแพงและอาคารสาธารณะทั่วไปต้องใช้แรงงานคนมาก บ่งบอกว่าสังคมต้องมีหัวหน้าเป็นผู้ปกครอง ผู้คิดริเริ่ม สั่งการควบคุมดูแล

ตลอดจนรู้จักวิธีการรวมตัว จัดตั้งและควบคุมผู้คนแล้ว ผู้ปกครองเรียนรู้วิธีการเรียกเกณฑ์แรงงาน คนจำนวนมากเพื่อการสาธารณะ เพื่อการรบและเพื่อการส่วนตน สังคมมีการจัดตั้งเป็นองค์กรและมีการใช้อำนาจหน้าที่แล้ว

ความเชื่อถือของผู้คนในยุคหินใหม่เป็นไปโดยธรรมชาติวิสัย อันได้แก่ การนับถือบูชาธรรมชาติอันทรงพลังลึกลับ ผีบรรพบุรุษและมีผู้นำ ตลอดจนถึงศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก พิธีมักมีการฆ่าสัตว์บูชาขัยัญ แม้แต่การฝังศพก็มีการฝังสัตว์ทั้งเป็นด้วย ต่อมาความนิยมฝังมนุษย์ทั้งเป็นพร้อมกับศพซึ่งคงจะเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในชุมชนการเช่นไหว้บูชาลั้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเป็นสิริมงคลในการครองชีพและดำรงไว้ซึ่งวงศ์ตระกูล ในปลายยุคหินใหม่ ตามกำแพงชุมชน มีบ่อได้ดินฝังศพผู้ใหญ่และเด็กเป็นชั้น ๆ สลับด้วยดินอัดแน่น เข้าใจว่าน่าจะเป็นการฆ่ามนุษย์บูชาขัยัญสังเวการลงเสากำแพง แม้แต่การฝังศพที่เคยนิยมฆ่าสัตว์บูชาขัยัญโดยฝังทั้งเป็นก็เปลี่ยนเป็นความนิยมฆ่ามนุษย์บูชาขัยัญในที่สาธารณะ ไม่มีความนิยมฝังศพหรือมนุษย์ทั้งเป็นพร้อมกับศพอีกต่อไป

การฆ่ามนุษย์บูชาขัยัญในที่สาธารณะ เป็นการแสดงอำนาจของผู้ปกครองเหนือชีวิตผู้คนและเป็นการตัดไม้ข่มนาม ป้องปรามให้ผู้คนสยบอยู่ในอำนาจการปกครอง ผู้ที่ถูกฆ่าบูชาขัยัญเป็นเชลยศึก นอกจากพิธีบูชาขัยัญแล้ว ชนชั้นปกครองยังนิยมการเสี่ยงทายทำนายทายทักโดยวิธีการอบกระดูกไขสันหลังสัตว์ให้ร้อน แล้วใช้เสียงแตกดังเปรี้ยะของกระดูกแต่ละครั้งเป็นเครื่องตีความหมายทายทัก (Heat cracking animal scapulae) การทำนายเช่นนี้มีศักยภาพสนองตอบเป็นประโยชน์แก่พิธีกรรมและส่งเสริมให้มีการตัดสินใจด้วยความมั่นใจยิ่งขึ้น ในปลายยุคหินใหม่พิธีกรรมในสังคมนิยมเลี้ยงอาหารและมีพิธีดื่มร่วมกัน โดยเฉพาะพิธีดื่มอันเป็นพิธีกรรมสำคัญยิ่งสำหรับการดำเนินกลยุทธ์ทางการเมืองเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีหรือเพื่อแสดงความเป็นมิตรร่วมหน้าสาบาน

ศิลปกรรมของยุคหินลั้วนถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อสนองตอบความเชื่อถือ พิธีกรรมและความต้องการของชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม ที่สำคัญคือ งานศิลปะประเภทเครื่องปั้นเผาและภาชนะดินเผา เครื่องประดับและเครื่องมือเครื่องใช้ เมื่อต้นยุคหินใหม่ ภาชนะมีรูปทรงและแบบหลากหลาย อาทิ ทรงเหลี่ยม มีสามขาบ้าง สี่ขาบ้าง มีด้ามบ้าง รูปทรงมีลวดลายฉลุบ้าง เป็นต้น วิทยาการผลิตเจริญมากเมื่อรู้จักใช้ล้อเร็ว (Fast Wheel) ศิลปกรรมมีความประณีต ดังเห็นได้จาก ศิลปะการแกะสลักลงหิน ไม้ งา กระดูกสัตว์และหยก เครื่องมือเครื่องใช้ในการเพาะปลูกก็พัฒนามากด้วย มีเครื่องสีข้าวด้วยมือและเครื่องเกี่ยวข้าวทำเป็นรูปฟันปลา เครื่องใช้ทั่วไปเป็นเครื่องดินเผาหรือเครื่องปั้นเผา มีทั้งเครื่องเซิน (Lacquerware) สีแดง การทอผ้าก็เริ่มใช้กระสวยกระดูก ตัวอย่างความเจริญของต้นยุคหินใหม่คือฉีซาน (Cishan) ในภาคเหนือบริเวณเชิงเขาของเทือกเขาไต่หาง (Taihang) และบริเวณชายฝั่งเหอหมู่ตู (Hemudu) รอบนอกทะเลสาบเดิมซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Delta)

ในปลายยุคหินใหม่ การช่างฝีมือพัฒนาจนมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและเต็มไปด้วย ความสวยงามประณีตมาก งานศิลปะที่ขึ้นชื่อแห่งยุคคือ เครื่องหยกอันล้ำค่าทั้งที่เป็นเครื่องประดับ ภาชนะ และเครื่องมือเครื่องใช้ ล้วนแสดงวิทยาการเขียนลายบนพื้นผิว เครื่องปั้นเผาและภาชนะดิน เเผามีคุณภาพสูงขึ้นเพราะมีการพัฒนาเตาเผาและใช้ล้อยหมุนเพิ่มความเร็วในการผลิต วิทยาการ ผลิตเครื่องหิน (Stoneware) และเครื่องปั้นเผาได้ส่งเสริมให้เกิดการผลิตเครื่องโลหะคือ ทองสัมฤทธิ์ (Bronze หรือทองบรอนซ์) เพราะมีการริเริ่มใช้แม่พิมพ์เดี่ยว (Piece-moulds) และการใช้เบ้า หลอมซึ่งล้วนเป็นขั้นตอนสำคัญไปสู่การถลุงแร่ ศิลปกรรมและการผลิตอาวุธนิยมใช้ทองสัมฤทธิ์ เครื่องทองสัมฤทธิ์ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจและชนชั้นแล้วในสังคม

เครื่องมือและลายเส้นขีดเขียนบนภาชนะดินเผายังถือเป็นขั้นตอนแรกเริ่มที่จะพัฒนา ไปสู่การคิดค้นประดิษฐ์ตัวอักษรสำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณ คติของปลายสมัยราชวงศ์โจว (Chou) และสมัยฮั่น (Han) ที่ล้วนเป็นตัวอักษรเขียนด้วยหมึกลงบน แผ่นไม้ไผ่และแผ่นไม้ วัฒนธรรมปลายยุคหินใหม่มีตัวอย่างให้ศึกษาละเอียดคือ ร่องรอย วัฒนธรรมหลงซาน (Longshan) อันปรากฏทั้งในภาคเหนือและภาคกลาง

เมื่อสิ้นยุคหินใหม่แล้ว ความเจริญในยุคทองสัมฤทธิ์ต่อมามีได้พัฒนารุ่งเรืองเท่าที่ควร เพราะเหล่านักบรอนารยชนผู้ครอบครองเอเชียกลางและเอเชียใน (Inner Asia) ได้ปิดกั้นการ ติดต่อระหว่างจีนกับเอเชียตะวันตก

ต้นยุคประวัติศาสตร์ : ราชวงศ์ซาง

ตำนานพงศาวดารจีนยืนยันว่า ปฐมราชวงศ์ของจีนคือ ราชวงศ์เซี่ย (Hsia) แต่ยังไม่ มีหลักฐานประวัติศาสตร์แต่อย่างใด หลักฐานประเภทอื่น อาทิ หลักฐานโบราณคดี ก็ยังมีการสืบค้น ไม่เป็นที่ยุติ ในต้นสมัยระยะแรกของยุคประวัติศาสตร์ (Protohistoric Age) มีหลักฐานปรากฏเป็น ครั้งแรกในสมัยของราชวงศ์ซาง (Shang) และราชวงศ์โจว (Chou) เป็นต้นมา

ประวัติศาสตร์จีนได้เริ่มเปิดหน้าแรกเมื่อมีการค้นพบข้อความไม้ที่ประโยคบนกระดูกสัตว์ ที่ใช้ทำนายทายทัก ข้อความนั้นได้อ้างถึงชนกลุ่มหนึ่งชื่อ ซาง (Shang) ตั้งถิ่นฐานในลุ่มแม่น้ำฮวงโห บริเวณตอนเหนือของมณฑลเหอหนาน (Honan) เมื่อประมาณ 1,700 ปี ค.ศ. หรือ 4,000 ปีมาแล้ว ข้อความไม้ที่ประโยคนั้นได้เป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียง เป็นต้นสมัยแรกเริ่ม ของยุคประวัติศาสตร์^๖ ชนชั้นปกครองของซางเป็นชนกลุ่มหนึ่งในหลายกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานในสมัยนั้น แต่เป็นชนที่ได้รับความรู้วิทยาการ (Technology) ของการผลิตทองสัมฤทธิ์และวิทยาการทหารใน การใช้รถศึกจากโลกเอเชียตะวันออกเฉียงกลาง ทำให้สามารถพิชิตดินแดนได้

เดิมทีมีการใช้รถศึกเพื่อการล่าสัตว์ แต่ต่อมาใช้ในการรบโดยเทียมม้า 2 ตัว มีนักรบแมน ธนู สารตีและทหารถือดาบประจำรถศึก อาวุธประจำกายคือ ธนูและขวานด้ามยาวมีหอกปลายด้าม ทำด้วยทองสัมฤทธิ์ การรบใช้รถศึกเป็นฐานการยิงธนูก่อนที่ทหารราบจะลงพื้นเข้าประชิด

ประจัญบานด้วยอาวุธทองสัมฤทธิ์ ชาวช่างประกอบกำลังด้วยการมีนักรบพร้อมครอบครัว ฝ่ายชายเป็นหน่วยรบหลัก เมื่อมีฐานะดีขึ้น หน่วยรบหลักสวมเกราะ จัดเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 2-3 คน นักรบเหล่านี้เป็นนักปกครองด้วย นับเป็นชนชั้นสูง (Aristocrats) รุ่นแรกสืบทอดอาชีพรบและปกครองในวงศ์ตระกูล ชนชาวช่างได้รับพิชิตดินแดนด้วยการใช้รถศึกและอาวุธทองสัมฤทธิ์ เข้าครอบครองลุ่มแม่น้ำฮวงโห สถาปนาราชวงศ์ขึ้นปกครองเรียกว่า ช่าง (Shang) เมืองหลวงในสมัยแรกคือ เมืองปอ (Po, ปัจจุบันน่าจะเป็นเมืองเจิ้งโจว, Cheng-chou) สมัยต่อมาคือ เมืองอันหยาง (Anyang) ราชวงศ์ช่างได้ขยายอำนาจการปกครองโดยการรบรุกและสร้างเมืองค้าขายใหม่มากมาย แต่พื้นที่การปกครองของราชวงศ์ยังไม่กว้างใหญ่ไพศาลเท่าพื้นที่ภายใต้รัศมีการเผยแพร่วัฒนธรรมความเจริญของราชวงศ์ ทั้งแผ่นดินในสมัยช่างยังไม่ถือว่าเป็นรัฐตามความหมายสากล

1. วิถีชีวิตเศรษฐกิจและสังคม

ชนชาวช่างมีกระบวนการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเมือง (Urbanization) มีกำแพงดินล้อมรอบภายในชุมชนมีลานสาธารณะเป็นศูนย์กลางเพื่อประกอบพิธีกรรม ลานนี้มีกำแพงล้อมรอบอีกชั้นหนึ่งเป็นบริเวณต้องห้ามมิให้สามัญชนเข้าร่วมพิธีกรรม นอกชุมชนเมืองนี้ มีชุมชนต่างหากของช่างฝีมือซึ่งทำงานรับใช้ชนชั้นปกครองเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนเมืองลักษณะนี้ได้เติบโตใหญ่เป็นเมืองมากมาย โคตรวงศ์ (Clan) หรือแซ่เป็นผู้ตั้งเมืองขึ้น อาชีพหลักของผู้คนในสมัยราชวงศ์ช่างคือ การเพาะปลูกส่วนใหญ่ในที่ราบจีนเหนือ ชาวไร่ชาวนายังไม่รู้จักการใช้เครื่องมือเครื่องใช้โลหะ คันไถ และใช้แรงงานสัตว์ผอมแรง อีกทั้งยังไม่มีการชลประทานเพื่อการเกษตร ชาวไร่ชาวนาเลี้ยงสัตว์ ผลพลอยได้คือการฆ่าสัตว์บูชาวิญญาณและการใช้กระดูกสัตว์ โดยเฉพาะกระดูกสะบักในการทำนายทายทัก

นอกจากการเพาะปลูกแล้ว สมัยช่างยังมีอาชีพผลิตเครื่องปั้นเผาและภาชนะดินเผาเครื่องประดับ และผลิตโลหะทองสัมฤทธิ์ ทองแดงและดีบุกอีกด้วย การค้าขายเติบโตใหญ่ มีเมืองค้าขายแล้วและมีกิจกรรมเศรษฐกิจโดยมีการใช้เบี้ยหอยเป็นเงินตราแลกเปลี่ยนแทนการแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter) แล้ว เบี้ยหอยเหล่านั้นเป็นเสมือนของพระราชทานให้หมุนเวียนเป็นเงินตราพร้อมกับเหรียญกษาปณ์อัดประทับลวดลาย (Stamped-plate coin) ซึ่งนิยมผลิตด้วยทองคำประทับตราหรือเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ การค้ามีได้เติบโตใหญ่เต็มที่เท่าที่ควรเพราะไม่มีการค้าทางทะเลขนาดใหญ่กับโลกภายนอก แม้จะมีการเดินเรือเลียบชายฝั่งทะเล การค้าขายยังถือเป็นรองจากการเมืองการปกครอง พ่อค้าไม่มีอำนาจหรือบทบาทสำคัญในสังคมเท่าที่ควร

2. ความเชื่อถือ

ในสมัยช่าง สังคมจีนนับถือบูชาธรรมชาติ วิญญาณ ผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยยกย่องขึ้นเป็นเทพ โคตรวงศ์หรือแซ่นับถือผีบรรพบุรุษและผีผู้นำ อาชีพเพาะปลูกก็เห็นความสำคัญของ

ธรรมชาติดินฟ้าอากาศในการลิขิตวิถีชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะเทพเจ้าแห่งฟ้าหรือสวรรค์ (Heaven) และเทพเจ้าแห่งพิภพหรือดิน (Earth) ดังมีคำกล่าวที่ว่า “ชะตาฟ้าดินลิขิต” ระบบจักรวาลและระบบปฏิบัติเริ่มปรากฏพร้อมกับการปฏิบัติบูชาเทพด้วยการตั้งพิธีกรรมเช่นสรวงบูชาและการฆ่าสัตว์และมนุษย์บูชาบุญ พิธีกรรมล้วนมีจุดมุ่งหมายหวังความปราณีจากฟ้าดินให้ชีวิตมีความอุดมสมบูรณ์ ร่มเย็นเป็นสุข และหวังให้การเสี่ยงทายดีร้ายในพิธีกรรมเป็นเครื่องสร้างความมั่นใจก่อนกระทำการอันใด การเสี่ยงทายใช้วิธีขีดเครื่องหมายลงบนกระดูกสับของสัตว์หรือกระดองเต่า แล้วใช้ปลายไม้ร้อนแดงกดตามเครื่องหมายให้เกิดเสียงดังเปรี้ยะ รอยแตกของพื้นผิวนั้นจะถูกอ่านตีความหมายเสี่ยงทาย

อาจจะกล่าวได้ว่า กิจกรรมในชีวิตประจำวันของสังคมข้างล้วนมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น การล่าสัตว์เพื่อฆ่าสัตว์บูชาบุญ การรบหวังชนะและฆ่าเชลยศึกบูชาบุญ การศึกต้องมี การดูฤกษ์ยาม ตั้งพิธีเสี่ยงทาย สวดมนต์และกระทำสัตย์สาบาน เมื่อสิ้นศึก ต้องตั้งพิธีกรรมอ่านรายงานการทัพ รายงานเชลยศึกและทรัพย์สินเชลยต่อผีบรรพบุรุษและเทพยดาฟ้าดิน พิธีกรรมล้วนใช้เครื่องเช่นและเครื่องสักการบูชาอย่างวิเศษ ภาชนะและเครื่องมือเครื่องใช้แล้วล้วนไปด้วยเครื่องทองสัมฤทธิ์อันมีค่าและมีลวดลายวิจิตรเป็นรูปสัตว์และหน้าสัตว์สองด้าน (Taotie, Animal mask) การตั้งพิธีกรรม ถือเป็นพิธีกรรมอันสำคัญยิ่งยวดสะท้อนความเชื่อถือได้อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษได้พิสูจน์ให้เห็นถึงพลังอันแข็งแกร่งของระบบครอบครัว อันก่อเกิดความผูกพันพึ่งพาอาศัยกัน เป็นสายสัมพันธ์อันเหนียวแน่นร้อยรัดสมาชิกในครอบครัวและโคตรวงศ์ทั้งผู้ตายและผู้อยู่ สายสัมพันธ์อันเครือญาตินี้มีความหมายสำคัญต่อสังคมมากทั้งในชาตินี้และชาติหน้า คตินิยมการฝังมนุษย์หรือสัตว์ทั้งเป็นพร้อมผู้ตายก็ดีและคตินิยมเสี่ยงทายก็ดี ล้วนเป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถแสดงสายสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่และผู้ตายที่ไม่มีวันจะตัดขาดจากกันได้

3. การเมืองการปกครอง

3.1 คตินิยมการเมืองการปกครอง

ในสมัยชาง การเมืองการปกครองได้พัฒนาขึ้นมาบนพื้นฐานแห่งความคิดหลักหลายประการ อันเป็นเครื่องสร้างการปกครองให้มีความถูกต้องชอบธรรม ได้แก่

ก. **คตินิยมความจำเป็นต้องมีการปกครอง** สังคมที่มีขนาดใหญ่และหมู่ชนมีผลประโยชน์มากมายแตกต่างกัน ย่อมก่อเกิดความขัดแย้งจนอาจนำไปสู่ความไม่สงบสุขได้ อีกทั้งสังคมเองก็อาจจะต้องเผชิญภัยธรรมชาตินานัปการและภัยคุกคามจากสังคมอื่นรุกรานเพื่อแย่งชิงทรัพยากรในแผ่นดิน สังคมจึงจำเป็นต้องรวมตัวจัดตั้งหมู่คณะขึ้นและเลือกผู้นำขึ้นเป็นหัวหน้าหมู่คณะ ผู้นำที่มาจากการเลือกนั้นต้องมีคุณสมบัติสำคัญเป็นเบื้องต้นคือ มีความสามารถในการปกครองให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมและบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรได้ และมีความสามารถในการรบเพื่อปกป้องคุ้มครองประชาชนให้มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ข. **คตินิยมการปกครองครอบครัว** ในสังคมจีนที่แช่หรือโคตรวงศ์มีบทบาทนำครอบครัวที่มีขนาดใหญ่และมีผู้ปกครองที่มีความสามารถ ย่อมได้รับการยกย่องให้เป็นครอบครัวของผู้ปกครองชุมชน ชุมชนที่มีขนาดใหญ่ย่อมมีผู้ปกครองที่ตั้งตนเป็นใหญ่เป็นราชา (Wang) แช่ของผู้ปกครองสูงสุดนั้นย่อมเป็นราชวงศ์หรือวงศ์ของพระราชวัง องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นแกนกลางแห่งองค์การที่ใช้ระบบครอบครัว และพระองค์ย่อมทรงเป็น “ข้าฯ เอกบุรุษ”³ (Yu i Jen - I, the one man) การปกครองชุมชนขนาดใหญ่มีแนวโน้มใช้แบบอย่างการปกครองครอบครัวที่เคยคุ้นกล่าวคือ ผู้ปกครองย่อมปกครองประชาชนเสมือนหนึ่งบิดาปกครองบุตรโดยมีอำนาจสิทธิ์ขาด อำนาจอธิปไตยเป็นของผู้ปกครองสูงสุดเท่านั้นและสามารถสืบต่ออำนาจนั้นในวงศ์ตระกูลหรือราชวงศ์จากบิดาไปสู่บุตรคนโต ผู้ปกครองสูงสุดคือราชายังมีความชอบธรรมที่จะเป็นผู้ครอบครองทรัพยากรในแผ่นดิน ประดุจบิดามีสิทธิ์ครอบครองทรัพย์สินในครอบครัว ผู้ที่เข้าร่วมในการปกครองล้วนเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายโลหิตเดียวกันคือเป็นชนชั้นเจ้าและผู้ใกล้ชิดไว้ใจ คณะบุคคลร่วมการปกครองนี้เป็นชนชั้นปกครองที่สืบต่อตำแหน่งและอำนาจในวงศ์สกุลเช่นกัน ถือเป็นเชื้อสายชนชั้นสูง (Aristocratic lineage) ความสัมพันธ์ระหว่างราชากับคณะบุคคลปกครองร่วมกันนี้เป็นความสัมพันธ์อันใกล้ชิดสองระดับฉัณเครือญาติและฉัณเจ้ากับข้าด้วย การปกครองที่อิงคตินิยมการปกครองครอบครัว (Patriarchic system) นี้เป็นต้นแบบการปกครองที่พัฒนาขึ้นตามธรรมชาติวิสัยคือ นิยมการใช้อำนาจเด็ดขาดแต่ผู้เดียว นิยมการสืบต่ออำนาจในวงศ์สกุล และนิยมเชื่อถือไว้วางใจแต่ผู้ที่มีเชื้อสายโลหิตเดียวกัน หรือผู้ที่รับใช้ใกล้ชิดเท่านั้น

ค. **ความเชื่อถือในธรรมชาติ ผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์** ระบบความเชื่อถือบูชาธรรมชาติ วิญญาณ ผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์กำหนดให้ต้องมีการตั้งพิธีกรรมเพื่อเป็นสื่อติดต่อกับสวรรค์ฟ้าดิน วิญญาณ ผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้นำถือว่าตนมีความสามารถที่จะติดต่อได้เพราะมีความสามารถในการตั้งพิธีกรรมเช่นไหว้บูชา การตั้งพิธีกรรมถือเป็นหน้าที่หลักประการหนึ่งในการปกครอง ถ้าเช่นตีพลีถูก วิถีชีวิตผู้คนจะมีแต่ความสุขสมบูรณ์ ความชอบธรรมในการปกครองส่วนหนึ่งจึงมาจากความสามารถของผู้นำในการตั้งพิธีกรรมติดต่อกับสวรรค์ฟ้าดิน

ง. **คตินิยมอำนาจอันสวรรค์ประทานมอบหมาย** : ระบบอเทวาทิปไตย ระบบความเชื่อถือพัฒนาความคิดหลักอีกประการหนึ่งว่า ผีผู้นำผู้ปกครองซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษถือเป็นเทพเรียกว่าพระเทพบิดรและเป็นเทพสวรรค์ ผู้เป็นใหญ่เหนือทวยเทพ สวรรค์หรือพระเทพบิดรได้ประทานอำนาจแห่งสวรรค์ให้แก่ผู้นำผู้สืบพระวงศ์ เป็นพระโอรสของพระเทพบิดรหรือเทพสวรรค์ (Son of Heaven) มอบหมายให้ปกครองอาณาประชาราษฎร์ตามพระประสงค์แห่งสวรรค์ อำนาจอันสวรรค์ประทานมอบหมาย (Mandate of Heaven) นั้น เป็นเครื่องสร้างความชอบธรรมแก่ผู้ปกครองและเป็นเครื่องอธิบายความรุ่งโรจน์และความตกต่ำของราชวงศ์ในประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดีว่า แม้พระเทพบิดรหรือสวรรค์ได้ประทานอำนาจแก่ผู้นำ แต่ก็อาจจะทรงเพิกถอน

อำนาจจากผู้นำเมื่อโดยยอมได้ แม้จนถึงลงโทษผู้นำได้ ถ้าผู้นำหรือคณะผู้นำมิได้ปกครองแผ่นดินโดยธรรม อีกทั้งสวรรคตประธานอำนาจแก่ผู้อื่นที่มีความสามารถได้ อำนาจอันสวรรคตประธานนั้นจึงมิได้เป็นอำนาจที่จะยั่งยืนอยู่กับผู้นำหรือราชวงศ์ได้โดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ดังคตินิยมที่ว่า “คล้อยฟ้า ดินรูง ผืนฟ้า ดินดับ”⁴ การปกครองตามคตินั้นหมายความว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของสวรรคต ผู้นำได้รับมอบหมายอำนาจจากสวรรคตและต้องปกครองตามพระประสงค์ของสวรรคต จึงต้องรับผิดชอบในการปกครองต่อสวรรคตมากกว่าต่อประชาชน การปกครองตามคตินิยมนี้จึงเป็นการปกครองในระบบเทวธิปไตย คตินิยมนี้ยังเป็นเครื่องตรวจสอบการปกครองได้ด้วย ผู้ปกครองทุกยุคสมัยจึงต้องเรียนรู้ศิลปการปกครองจากบันทึกประวัติศาสตร์ โดยถือเป็นตำราการเมืองการปกครอง

จักรพรรดิในอุดมคติคือจักรพรรดิราชผู้ทรงเป็นกษัตริย์นักรบและพระมหากษัตริย์ราชาทรงเป็นทั้งประมุข นักรบ นักปกครองและนักธรรมหรือประมุขแห่งธรรมจักร มีหน้าที่ปกครองและปกป้องรัฐสีมา ตลอดจนเป็นผู้นำในการตั้งพิธีกรรมเช่นไหว้บูชาพระเทพบิดรหรือสวรรคตและตั้งพิธีเสี่ยงกระดูกสับกัศัตว์เพื่อเสี่ยงทายทำนายทายทักเหตุดีร้ายก่อนการกำหนดวินิจฉัยนโยบายแผ่นดินอันสำคัญ อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า ฐานอำนาจแห่งการปกครองมิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจการปกครองและอำนาจทหารเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับอำนาจทางธรรมด้วย ความชอบธรรมแห่งอำนาจตามความคิดดังกล่าวทั้งหลายยอมทำให้ผู้นำมีสิทธิ์ที่จะใช้อำนาจปกครองอาณาประชาราษฎร์และมีสิทธิ์ที่จะครอบครองทรัพยากรในแผ่นดิน พระราชอำนาจประจักษ์ชัดจากความสามารถในการรวมตัวจัดตั้งผู้คนมหาศาลเพื่อกิจการสาธารณะขนาดใหญ่

จ. **คตินิยมการมีราชวงศ์ปกครอง** ตั้งแต่สมัยช่างแล้วที่จีนมีพื้นที่ขยายอาณาเขตออกไปครอบคลุมชนต่างเชื้อชาติภาษาและวัฒนธรรม การปกครองที่ดีมีประสิทธิภาพต้องเป็นการปกครองแบบรวมอำนาจ โดยมีราชวงศ์เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ ก่อเกิดคตินิยมว่า การปกครองที่ดีคือการปกครองโดยราชวงศ์ เพราะราชวงศ์เป็นวงศ์แห่งผู้นำผู้เป็นพระโอรสแห่งเทพสวรรคตและได้รับมอบหมายอำนาจจากสวรรคต ราชวงศ์เท่านั้นจึงจะสามารถสร้างความเจริญได้อย่างมีเอกภาพ อันจะเป็นพื้นฐานแห่งเอกภาพทางการเมืองในสากลรัฐซึ่งเป็นรัฐเดี่ยวได้ คตินิยมการมีราชวงศ์มีความเป็นไปได้เพราะสอดคล้องต้องกันกับลักษณะภูมิรัฐศาสตร์จีนคือ ลักษณะที่ตั้งโดดเดี่ยว⁵

ศิลปการปกครองโดยใช้พิธีกรรม ศิลปกรรม ยุทธศิลป์ ภาษาและสายสัมพันธ์ฉันทน์เครือญาติ ยังเป็นปัจจัยส่งเสริมคตินิยมที่ว่า วัฒนธรรมจีนดีกว่าเหนือกว่าวัฒนธรรมชนชาติอื่น คตินิยมนี้แสดงพลานุภาพเหนือวัฒนธรรมของชนชาติอื่นโดยรอบ ทำให้วัฒนธรรมอื่นดูด้อยค่าไร้ความหมายและล้าสมัยไป ชนกลุ่มใดไม่ยอมรับอำนาจรัฐของราชวงศ์ย่อมมีค่าความหมายเป็นอนารยชนโดยปริยาย โดยทรรศนะเช่นนี้ ราชวงศ์จึงจึงดูมีภารกิจที่จะต้องสร้างรัฐเพื่อให้ผู้คนยอมรับอำนาจรัฐ โดยราชวงศ์มีหน้าที่เป็นหลักสูงสุดในโครงสร้างสังคม และรัฐเป็นอำนาจที่เป็นศูนย์กลาง

ในสังคม ราชวงศ์คู่ประหนึ่งมีหน้าที่มากมายทั้งทางโลกและทางธรรม อาทิ การตั้งพิธีกรรม การบำบัติทุกข์บำรุงสุข การรักษาความมั่นคงปลอดภัยของรัฐ และการทะนุบำรุงวัฒนธรรม ราชวงศ์จึงต้องทรงไว้ซึ่งอำนาจและความสามารถรอบด้าน (Omnicompetent function)⁶ เมื่อใดแผ่นดินขาดราชวงศ์ เมื่อนั้นแผ่นดินย่อมแตกแยกและแผ่นดินลุกเป็นไฟ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเอกภาพของบ้านเมืองต้องเริ่มต้นที่การมีราชวงศ์เท่านั้น ราชวงศ์จึงมีความหมายสำคัญต่อวิถีชีวิตของชนชาวจีน

3.2 ระเบียบบริหารของรัฐ

ราชวงศ์ช่างได้ดำเนินการปกครองด้วยคติที่ถือว่า แผ่นดินรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้พระราชอำนาจ เป็นการปกครองแบบรวมอำนาจโดยอำนาจสูงสุดอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ ผู้ที่ร่วมกับราชวงศ์ในการปกครองทั่วไปคือ ชนชั้นเจ้านายและชนชั้นนักรบซึ่งรวมเรียกว่า ชนชั้นสูงสี่ตระกูล ราชวงศ์ช่างยังไม่รู้จักการจัดตั้งระบบราชการ (Bureaucracy) ซึ่งจะทำให้การปกครองมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการรวมอำนาจก็ยังไม่ปรากฏแท้จริง เพราะรัฐมีพื้นที่กว้างใหญ่สุดวิสัยที่จะติดต่อสื่อสารการปกครองได้ทั่วถึงทันการณ์ กิจกรรมระดับรัฐและระดับท้องถิ่นมีมากมายและมีลักษณะแตกต่างกัน เป็นภาระใหญ่หลวงสุดวิสัยที่องค์พระมหากษัตริย์จะทรงสามารถบริหารได้ตามลำพังร่วมกับชนชั้นสูงในเมืองหลวง ราชวงศ์จำเป็นต้องแบ่งพื้นที่การปกครองให้ชนชั้นสูงปกครองเป็นอิสระจากเมืองหลวง เป็นการกระจายอำนาจสู่ระดับภูมิภาคโดยธรรมชาติวิสัย กล่าวคือ การปกครองในระดับภูมิภาคเป็นการปกครองตนเองเป็นอิสระที่เรียกว่า การปกครองท้องถิ่น รัฐส่วนกลางอาจจะยังมีอำนาจกำกับดูแลด้วยการแต่งตั้งหรือถอดถอนผู้ปกครอง และผู้ปกครองต้องปกครองโดยมีพันธกรณีที่จะต้องแสดงความจงรักภักดี ส่งทรัพย์สินในแผ่นดิน อาทิ ข้าวสู่เมืองหลวง ส่งกองทัพไปสงคราม เป็นต้น

การปกครองในสมัยช่างมีสองระดับคือ การรวมอำนาจในระดับเมืองหลวงและการกระจายอำนาจในระดับภูมิภาค อำนาจราชวงศ์มีเฉพาะในพื้นที่เมืองหลวงและหัวเมืองบริวาร เป็นปริมาตรโดยรอบเท่านั้น ความมั่นคงของราชวงศ์และเอกภาพแห่งรัฐอาณาจักรต้องขึ้นอยู่กับพระปรีชาสามารถและความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับชนชั้นสูงเป็นหลัก ความสัมพันธ์นั้นมีพื้นฐานสำคัญของความเป็นเจ้ากับข้า ระบบเครือญาติและระบบครอบครัว การปกครองโดยลักษณะเช่นนี้ที่ถือที่ดินและอำนาจการปกครองเป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ที่ขึ้นต่อกันและมีพันธกรณีเป็นเงื่อนไขต่อกันนี้ โดยเนื้อแท้แล้ว คือระบอบศักดินาสวามิภักดีนั่นเอง

การปกครองท้องถิ่นย่อมเปิดโอกาสให้ชนชั้นสูงสามารถสร้างสมอำนาจในระยะยาวนานและท้ายที่สุดสามารถจะยึดหลักการสืบต่ออำนาจในวงศ์สกุลด้วย รัชกาลใดเข้มแข็งก็ต้องมีการตรวจสอบอำนาจท้องถิ่น อาทิ การเสด็จเยือนท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแสดงพระบรมเดชานุภาพให้เป็นที่ประจักษ์ เป็นการตรวจตราราชการและป้องปรามการแข็งเมืองต่ออำนาจรัฐ

ราชวงศ์ข้างยังไม่รู้จักกรรมวิธีอื่นใดที่จะเสริมสร้างการปกครองให้มั่นคง อาทิ ระบบราชการ พื้นที่ การปกครองอันกว้างใหญ่ไพศาลต้องอาศัยพระปรีชาสามารถและพระบรมเดชานุภาพเป็นสำคัญ ราชวงศ์ข้างจึงขาดความมั่นคงตั้งแต่เริ่มต้นแล้ว

ตั้งแต่สมัยข้างเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองในพื้นที่กับประชาชนผู้ ประกอบอาชีพหลักคือการเกษตรนั้น มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์อันมีเงื่อนไข ผู้ปกครองมีหน้าที่ บำบัดทุกข์บำรุงสุข ประชาชนมีหน้าที่เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ปกครอง ต้องยอมให้ เรียกเกณฑ์ภาษีอากรและแรงงานในการต่าง ๆ อำนาจและความมั่งคั่งของแผ่นดินมาจากที่ดิน และภาษีจากการเกษตร มิได้มาจากการค้าระหว่างรัฐอาณาจักรเป็นสำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ ปกครองกับประชาชนมีลักษณะเช่นนั้นจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะอัน ใดสำคัญปรากฏ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับชนชั้นปกครองเองมีความเปลี่ยนแปลง มาก นับเป็นปัจจัยก่อเกิดความพยายามของสถาบันกษัตริย์ที่จะรวมอำนาจ สอนกระแสความ พยายามของฝ่ายชนชั้นปกครองที่จะกระจายอำนาจสู่ระดับภูมิภาค การเมืองการปกครองจึงต้อง พัฒนาไปท่ามกลางความพยายามดังกล่าวไปสู่รูปแบบหลากหลาย สุดแต่ฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายได้ เปรียบในการพัฒนาการเมืองให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน

4. สังคม

ด้วยโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองดังกล่าว ย่อมเพียงพอที่จะสร้างภาพได้ว่า สังคม ควรจะมีลักษณะใด สังคมของราชวงศ์ข้างเป็นสังคมที่มีกระบวนการพัฒนาเป็นชุมชนเมือง (Urbanization) มีแหล่งผลิตทางการเกษตรและหัตถกรรมช่างฝีมือ ตลอดจนมีเขตสุสาน สังคมประเภทนี้ มีลักษณะสลับซับซ้อน องค์กรสังคมและการเมืองปรากฏแล้วคือ เมืองและความสัมพันธ์อันเครือ ญาติ (Kinship) ซึ่งมีตัวแทนคือ เชื้อสายโลหิต หรือแซหรือโคตรวงศ์ (Clan or Lineage) ผู้สืบ เชื้อสายเดียวกัน สังคมเสมือนครอบครัวใหญ่ ผู้สืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์เดียวกัน ปกครองด้วยระบบ ครอบครัว (Patriarchal society) ชื่อของครอบครัวมาจากชื่อแซโคตรวงศ์ บุคคลย่อมมีชื่อแซนำ หน้าบุคคล ระบบวงศ์าคณาญาติและการลำดับเชื้อสายโคตรวงศ์ตามการแบ่งย่อยเป็นลำดับขั้นนั้น เป็นเครื่องกำหนดระเบียบแบบแผนของสังคมให้มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนล้ำค่าสูงเฉกเช่นการ ปกครองตามลำดับขั้น⁷

แซหรือโคตรวงศ์ประกอบด้วยครอบครัวทั้งหลายที่มีเชื้อสายโลหิตเดียวกัน ผู้ปกครองแซ คือผู้มีอำนาจพิเศษ มีหน้าที่ปกครองทุกครอบครัวและเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม เพื่อเป็น สื่อติดต่อกับอำนาจอันลึลับที่ควบคุมระบบจักรวาลและเพื่อประโยชน์สุขแก่โคตรวงศ์ หน้าที่ดัง กล่าวทำให้ผู้ปกครองแซมีสิทธิ์พิเศษที่จะครอบครองที่ดินและตำแหน่งหน้าที่ องค์กรมหากษัตริย์ เองก็ถือได้ว่าทรงเป็นผู้นำของราชวงศ์หรือโคตรวงศ์ที่ปกครองโคตรวงศ์ทั้งหมดในสังคม โดยทรงไว้

ซึ่งหน้าที่หลักเช่นเดียวกับผู้ปกครองโคตรวงศ์อื่นคือ การปกครองและตั้งพิธีกรรม โคตรวงศ์ขนาดใหญ่ล้วนมีเมืองป้อมปราการเป็นพื้นที่การปกครองโดยเฉพาะ

4.1 การแบ่งชนชั้น

ในต้นสมัยราชวงศ์ซาง ชุมชนที่มีลักษณะจัดตั้งรวมตัวกันและมีกรรมวิธีที่จะปกป้องตนเอง ย่อมก่อเกิดหน้าที่แตกต่างกันโดยธรรมชาติคือ ผู้มีหน้าที่ปกครอง ผู้มีหน้าที่สร้างสรรค์ศิลปกรรม และประชาชนทั่วไปผู้ประกอบอาชีพการเกษตรมีหน้าที่เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้มีหน้าที่รบและผู้มีหน้าที่ปกครอง การแบ่งชนชั้นมีปรากฏโดยธรรมชาติวิสัยตามหน้าที่อันแตกต่างกัน หลักฐานทางโบราณคดีได้พิสูจน์ว่า สังคมราชวงศ์ซางมีการแบ่งชนชั้นโดยดูจากขนาดใหญ่เล็กและความประณีตมากน้อยของการก่อสร้างวัด วัง และหลุมฝังศพ ดูจากโบราณวัตถุอันมีค่าทำด้วยทองสัมฤทธิ์ เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชา ผ้าไหมเนื้อละเอียด เครื่องหยก หินอ่อน เครื่องดนตรี และอาวุธยุทธโปกรณ์ ตลอดจนพิสูจน์ได้จากการขุดค้นพบซากโครงกระดูกสัตว์และมนุษย์นับสิบที่ถูกฆ่าหรือฝังทั้งเป็นพร้อมกับศพผู้เป็นบุคคลสำคัญในสังคม มนุษย์ที่ถูกสังเวยนั้นคงจะมีฐานะเป็นทาสหรือทาสเชลย เป็นเครื่องเช่นสังเวยเทพเจ้าเพื่อสะเดาะเคราะห์หรือเพื่อให้ไปรับใช้ผู้วายชนม์ในภพหน้า จากหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าว จะทำให้พอสันนิษฐานได้ว่า โบราณวัตถุและโบราณสถานล้วนถูกสร้างสรรค์ขึ้นสำหรับบุคคลชนชั้นต่าง ๆ

ก. **ชนชั้นสูง (Aristocracy)** ประกอบด้วยนักรบผู้ทำหน้าที่ปกครองด้วยการผูกขาดอำนาจทางการเมือง อำนาจทางทหาร และอำนาจในการตั้งพิธีกรรม มีสิทธิ์ตั้งครอบครัววงศ์ตระกูล ซึ่งหมายถึงการมีบรรพบุรุษและการตั้งพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษ ฝังบรรพบุรุษของผู้นำผู้ปกครองได้รับการบูชายกย่องเป็นพระเทพบิดรประจำราชวงศ์ ชนชั้นสูงถือตนว่ามีหน้าที่อันสูงส่งทรงเกียรติยิ่งคือ หน้าที่รบและปกครอง จึงมีอำนาจและสิทธิพิเศษเหนือประชาชนในการดำรงชีวิตที่ดีกว่าชนทุกชั้น ถือเป็นชนชั้นอภิสิทธิ์ มีสิทธิ์ครอบครองที่ดินซึ่งหมายถึงการครอบครองทรัพยากรในแผ่นดินและทรัพยากรมนุษย์ เป็นการผูกขาดอำนาจเศรษฐกิจไว้ มีสิทธิ์ที่จะมีที่อยู่อาศัยและสุสาน โดยเฉพาะที่ส่วนใหญ่โตสวยงาม มีสิทธิ์ที่จะครอบครองรถศึกเทียมม้า 2 ตัวเพื่อล่าสัตว์และออกศึก โดยมีสิทธิ์สวมเกราะอ่อนทองสัมฤทธิ์และสวมหมวก มีสิทธิ์ครอบครองเครื่องหยกและเครื่องทองสัมฤทธิ์ ชนชั้นอื่นแม้จะรวยเพียงใดก็ไม่มีสิทธิ์เช่นนั้น เครื่องทองสัมฤทธิ์และเครื่องหยกเป็นสัญลักษณ์แห่งการแบ่งแยกชนชั้นอย่างเด่นชัด ซางฝีมือล้วนสร้างเครื่องทองสัมฤทธิ์และเครื่องหยกสำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น การผลิตทองสัมฤทธิ์ต้องใช้วิทยาการผลิตระดับสูงและใช้แรงงานมาก ต้องควบคุมการออกแบบการผลิตและการใช้แรงงานผลิต กระบวนการผลิตทองสัมฤทธิ์เป็นตัวอย่างพิสูจน์ได้ดีว่า สังคมซางถือว่า การลำดับชั้น ระเบียบแบบแผน และการที่ส่วนกลางอำนวยความสะดวกชีวิตของผู้คน เป็นความสำคัญอย่างยิ่งยวดของวิถีสังคม

สัญลักษณ์แห่งชนชั้นอภิสิทธิ์ได้แก่ วัดและคฤหาสน์อันใหญ่โตมโหฬารวิจิตร
ตระการตา กำลึงผู้คนแวดล้อมเป็นคณะบริวาร การครอบครองทรัพย์สินในแผ่นดินและการดำเนิน
วิถีชีวิตอันสูงส่ง ดังเห็นได้ชัดจากอาทิ การมีสิทธิ์พิเศษในการแต่งกาย การประดับตกแต่ง การใช้
เครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำอย่างวิจิตรด้วยวัสดุล้ำค่า อาทิ หยกและทองสัมฤทธิ์

ข. **สามัญชน** สังคมชนชั้นสูงเป็นสังคมของชนกลุ่มน้อยแตกต่างจากสังคมของ
ชนส่วนใหญ่คือ สามัญชน หัวใจของสังคมจึงอยู่ที่ชนบทมากกว่าตัวเมืองตั้งแต่แรกเริ่มประวัติศาสตร์แล้ว
ชาวไร่ชาวนาไม่มีกำแพงบรรพบุรุษ ไม่มีแซ่หรือโคตรวงศ์ ชีวิตผูกพันอยู่กับที่ดินที่เป็นของชนชั้นสูง
และแม้แต่วิตของตนก็ต้องดำเนินไปเป็นวัฏจักรของการที่ต้องถูกเรียกเกณฑ์แรงงานเพื่อไปรบและ
เพื่อการสาธารณูปโภคสาธารณูปการหรือเพื่อรับใช้ชนชั้นสูง และการที่ต้องถูกเรียกเก็บส่วยสา
อากรให้แก่ชนชั้นสูง ชีวิตมีแต่เสีย ได้น้อยมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่า ชีวิตชาวนานั้นเป็นชีวิตของการที่
“หลังสู้ฟ้า หน้าสู้ดิน” มาโดยตลอด

ในแวดวงสามัญชนนั้น ยังมีกลุ่มชนกลุ่มน้อยประกอบอาชีพเป็นช่างฝีมือ
และพ่อค้า เพื่อบริการชนชั้นสูง ชนกลุ่มนี้ไม่มีบทบาทสำคัญในสังคม

5. ภูมิปัญญา

5.1 อักษรศาสตร์

ในสังคมที่เติบโตและมีลักษณะสลบซับซ้อนแบบสังคมข้างนั้น จำเป็นต้องมีการ
สื่อสารกันด้วยภาษา หลักฐานการใช้ภาษาปรากฏจากคำจารึกคำทำนายบนศิลาค้นพบที่เซี่ยวลุน
(Hsiao-l'un) นับเป็นอักษรเก่าแก่ที่สุดเท่าที่ค้นพบ มีลักษณะใกล้เคียงกับอักษรจีนปัจจุบันมาก
พื้นฐานของตัวหนังสือหรือตัวอักษรนั้นคือ อักษรภาพ ที่มีคุณลักษณะเฉพาะและมีกำเนิดมาอย่างเป็น
อิสระปราศจากอิทธิพลของตัวอักษรแบบจีน ระบบการเขียนของจีนตั้งแต่แรกมีลักษณะเด่นคือ มี
โครงสร้างวรรณยุกต์ วรรณยุกต์สามารถแยกแยะพยางค์ได้ด้วยการออกเสียงสูงต่ำซึ่งให้ความ
หมายแตกต่างกัน แต่ละคำมีพยางค์เดียว ไม่มีการผันไปตามบุรุษและพจน์และไม่มีการผันกิริยา
ไปตามกาล บุรุษและพจน์ อักษรข้างมีทั้งอักษรภาพและอักษรที่แสดงความหมาย (Ideograph) แต่
ระบบการเขียนส่วนใหญ่จะใช้อักษรที่แสดงความหมายมากกว่าอักษรภาพ เช่น ต้นไม้ เขียนเป็น
อักษรภาพว่า 木 แต่คำว่า ป่า จะใช้อักษรแสดงความหมายว่า 林 เป็นต้น ต่อมา ระบบการ
เขียนได้ปรับปรุงการสะกดคำโดยถือเสียงเป็นเกณฑ์ (Phonetic) ตัวอักษรมีอักษรรูปแบบเรียบง่าย
ส่วนหนึ่งบอกความหมาย อีกส่วนจะบอกเสียง ระบบการเขียนเช่นนี้ต้องประดิษฐ์ตัวอักษร
แสดงความหมายมากมายเกือบ 2,000 เครื่องหมายหรือตัวอักษร การเขียนได้เริ่มจากข้างบนลงสู่
ข้างล่าง โดยใช้แปรงทำด้วยขนไม้หรือไม้ไผ่ ระบบการเขียนด้วยตัวอักษรแบบข้างนี้ได้พัฒนา
อย่างสืบต่อเนื่องมั่นคงจนถึงปัจจุบันโดยสามารถรักษาโครงสร้างอักษรภาพ คำพยางค์เดียวและ

แบบแผนคำ ปราศจากการผันกิริยาและการผันตามบุรุษและพจน์ ตามระบบการเขียนนี้ ผู้เขียนต้องสามารถจดจำตัวอักษรมากมายได้ ตัวอักษรมากมายจึงกลายเป็นเครื่องกีดขวางมิให้ประชาชนทั่วไปรู้หนังสือ ผู้รู้ต้องอาศัยการท่องจำเป็นหลัก แม้แต่การพิมพ์ตัวอักษรเงินก็ต้องใช้วิทยาการอันสลบซับซ้อนมาก

ความยากเย็นในการเรียนรู้ภาษาย่อมทำให้ผู้คนเกิดความรู้สึกยำเกรงว่าตัวหนังสือมีความศักดิ์สิทธิ์และมีค่าความหมายมาก จะทำลายได้โดยวิธีเดียวคือเผาเท่านั้น คำที่เขียนมีความหมายกว่าคำที่พูดออกมา การเรียนรู้หนังสือและการศึกษาจึงถือว่ามีค่ามาก การเขียนมีคุณค่าและศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง ตัวอักษรนั้นยังมีคุณค่ามากขึ้นในด้านศิลปกรรม ข้อเขียนเก่าแก่ในอดีตมีค่าควรแก่เคารพบูชาและอนุรักษ์ได้ คนจีนนิยมลอกเลียนลายมือของปราชญ์บุคคลไว้บูชา ระบบการเขียนด้วยแปรงพู่กันทำให้เกิดความนิยมเขียนตัวอักษรแสดงเส้นสายเป็นวิจิตรศิลป์ด้วยปลายพู่กันเป็นอักษรวิจิตรศิลป์ (Calligraphy) ก่อเกิดความงามอันเป็นผลมาจากการใช้เส้น เป็นศิลปะแขนงหนึ่งเรียกว่า เลขศิลป์ (Graphic arts) จนลือชื่อของภูมิภาคเอเชียตะวันออก เพราะการเขียนด้วยพู่กันย่อมเป็นพู่กันของศิลปะแขนงต่าง ๆ ที่สำคัญคือ จิตรกรรม ภาพวาดเส้น (Drawing) และเลขศิลป์

ตั้งแต่สมัยขางมาแล้ว การเขียนเป็นอภิสิทธิ์ผูกขาดสำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น ผู้อ่านคำทำนายคือ ผู้ทรงคุณความรู้และผู้เชี่ยวชาญในภาษาอันศักดิ์สิทธิ์ (Shih) ชนชั้นสูงผู้ปกครองผูกขาดภาษาเพื่อใช้ในราชการและในแวดวงสังคมของตนมากกว่าจะใช้ภาษาเพื่อการค้าขายในพระราชสำนักและสถานที่ราชการมีเจ้าหน้าที่เป็นอาลักษณ์ เสมียนและเจ้าหน้าที่หอหนังสือ บุคคลเหล่านี้ทรงคุณความรู้ในหนังสือซึ่งเรียนรู้ยากมาก นับเป็นวัฒนธรรมการรู้หนังสือ (Literate Culture) ที่ยิ่งใหญ่มากก่อเกิดในประเทศจีนซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอารยธรรมเมโสโปเตเมีย (Mesopotamia) ที่เป็นแหล่งก่อเกิดการใช้ภาษาแบบเดียวกับจีน^๑

แม้ชนชั้นสูงเป็นผู้สร้าง ผู้ใช้และผู้อนุรักษ์ภาษา ปกป้องมิให้มีการพลิกแพลงฉ้อฉลภาษา แต่ภาษาก็ยังเป็นสื่อประสานรวมพลังชาวจีนให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะภาษาใช้ในการปกครองและถือเป็นภาษาของวัฒนธรรม ภาษาในสมัยขางเป็นต้นแบบพัฒนาการของภาษาจีนสืบต่อมา และเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นความสืบต่อเนื่องของอารยธรรมจีน^๑

5.2 ศิลปกรรม

สถาปัตยกรรมของสมัยขาง ปรากฏร่องรอยผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมคล้ายกระจงมณฑลตามพื้นเพเดิมที่เป็นนครบ คนจีนในสมัยขางนิยมใช้วัสดุก่อสร้างที่เสื่อมผุพังไปตามกาลคือ ไม้ ฟาง หญ้า แผลก ดินอัดแน่นในกรอบไม้ สถาปัตยกรรมสมัยขางจึงเหลือแต่ซากพื้น สมัยขางก่อสร้างอาคารชั้นเดียว โดยวางคานและเสาบนพื้นดินอัดแน่น เครื่องก่อสร้างอาคารเป็นเครื่องไม้ หลังคามุงจาก หญ้า หรือแผลก นิยมประดับประดาหลังคารองรับด้วยเสาไม้เป็นแถว กำแพงใช้ดินอัดแน่นเป็นชั้นๆ ภายในกรอบไม้เงินแข็งเหมือนซีเมนต์ วัสดุนี้ยังคงเป็นที่นิยมใช้ต่อมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 14-17 ในสมัยราชวงศ์หมิง

ศิลปวัตถุที่ขึ้นชื่อที่สุดของสมัยช่างคือ เครื่องทองสัมฤทธิ์ที่งดงามไร้เทียมทานจนถึงปัจจุบัน วิทยาการหล่อทองสัมฤทธิ์พัฒนามาจากวิทยาการผลิตเครื่องปั้นเผาและภาชนะดินเผาของวัฒนธรรมหยางล่าวและหลงชานที่รู้จักการออกแบบรูปทรงและใช้ไฟเผาความร้อนสูง แรกเริ่มนั้นนิยมทำมีดเล็กด้วยทองสัมฤทธิ์ วิทยาการผสมแร่โลหะเช่นนี้มีผู้สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากดินแดนตอนใต้ของประเทศจีนที่เริ่มก่อนประมาณ 3,000 ปี ก.ค.ศ.¹⁰ สมัยช่างได้พัฒนาวิชาช่างฝีมือผสมแร่โลหะทำเครื่องทองสัมฤทธิ์ขึ้น ณ เมืองอันหยาง ได้มีการขุดค้นพบโรงหล่อเตาเผาเครื่องปั้นเผาและเครื่องทองสัมฤทธิ์ตามโบราณสถานที่เป็นวังและสุสาน การผลิตเครื่องทองสัมฤทธิ์มีกระบวนการตั้งแต่การทำเหมืองแร่ การผสมแร่ธาตุและการผลิตเครื่องทองสัมฤทธิ์ ต้องอาศัยแรงงานมากในการหล่อโลหะจากแม่พิมพ์และอาศัยช่างฝีมือเพื่อเตรียมการผลิตและจัดการกับแร่โลหะที่หลอมละลาย กระบวนการผลิตต้องมีผู้มีอำนาจสั่งการและกำกับดูแลการผลิต ทั้งกระบวนการจึงเป็นอุตสาหกรรม ชนชั้นสูงเท่านั้นที่มีทั้งอำนาจและความมั่งคั่งมากพอที่จะผูกขาดการผลิตเครื่องทองสัมฤทธิ์ได้

เครื่องทองสัมฤทธิ์ส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ในพิธีกรรมและใช้ในวังและคฤหาสน์ของชนชั้นสูง แสดงวิทยาการผลิตและศิลปการตกแต่งประดับประดาที่สวยงามประณีตยิ่ง ส่วนใหญ่มีรูปทรงและขนาดหลากหลาย อาทิ จอกสุรารูปทรงมีขาสามขาและมีด้ามถือ ชามรูปยาวใส่เครื่องปรุงรส ภาชนะและเครื่องใช้นิยมมีลวดลายเป็นหัวสัตว์ทั้งสองด้านและนิยมทำหน้ากากที่ระลึก แสดงศิลปการแกะสลักให้รูปร่างและสูงต่ำดังตามยี่ง ลวดลายเรขาคณิตและลายรูปสัตว์เป็นลักษณะเด่นของเครื่องทองสัมฤทธิ์ คล้ายคลึงกับลวดลายแบบที่พบในทะเลใต้ นำหน้าแปซิฟิกตะวันตกเฉียงเหนือ สมัยช่างยังนิยมผลิตอาวุธด้วยทองสัมฤทธิ์เป็นปริมาณมาก เป็นเครื่องพิสูจน์ขัดถึงการผลิตขนาดใหญ่ใช้แรงงานมาก และทองสัมฤทธิ์ต้องมีปริมาณมาก ทองสัมฤทธิ์ถือเป็นแร่อันมีค่าคู่ควรสำหรับชนชั้นสูงเท่านั้น แหล่งผลิตทองสัมฤทธิ์ยังเข้าไปอยู่ในตัวเมืองจนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ประเพณีการผลิตทองสัมฤทธิ์ของสมัยช่างแพร่หลายมีอาณาบริเวณในที่ราบภาคกลางระหว่างลุ่มแม่น้ำฮวงโหกับลุ่มแม่น้ำแยงซี เป็นแหล่งผลิตที่มีการใช้ระบบแม่พิมพ์เดี่ยว (Piece-moulding system) ถือเป็นวิทยาการผลิตที่มีคุณลักษณะเฉพาะ เครื่องทองสัมฤทธิ์ที่ขุดค้นพบเป็นศิลปล้ำค่าไร้เทียมทานทั้งฝีมือและศิลปแม้จนถึงปัจจุบัน

ความเจริญที่สมัยช่างได้สรรค์สร้างขึ้น ย่อมมีอิทธิพลความเจริญจากเอเชียตะวันตก แต่อิทธิพลภายนอกที่ผ่านการดูดซึม (“by osmosis”) มาช้านานย่อมไม่สามารถที่จะแปรรูปแบบหรือทำลายเนื้อแท้อันเดียวกันแห่งอารยธรรมจีนได้ อารยธรรมยังคงมีลักษณะเด่นยิ่งใหญ่และพัฒนาสืบต่อเนื่องท่ามกลางสงครามและสันติภาพอันยาวนานหลายพันปีบนผืนแผ่นดินจีน เป็นการพัฒนาเต็มที่ตามลำพังโดยปราศจากอิทธิพลภายนอกแทรกตัดขั้นตอนกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรมสมัยช่างเป็นโฉมหน้าประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งที่สำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาความ

เจริญเพราะความเจริญของสมัยช่างล้วนเป็นต้นแบบแม่บทของความคิดความเชื่อถือ ความคิดหลักของศิลปและวิทยาการของอารยธรรมจีน¹¹ ความเจริญสมัยช่างเป็นมรดกสืบต่อกทอดมาสู่อนุชนรุ่นต่อมา เป็น ปริศนาความลับดำมืดที่ยังยากที่จะเข้าใจและเรียนรู้ได้ลึกซึ้งถึงนวัตกรรม (Innovations) สมัยช่าง ไม่ว่าจะเป็นศิลปการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม หรือการทอผ้าที่ลึกลับปิดมาช้านาน วิธีการรีดนมเพื่อใช้บริโภคและผลิตเป็นอาหารนมประเภทต่าง ๆ วิทยาการผลิตเครื่องทองสัมฤทธิ์ที่วิจิตรตระการตา ระบบการเขียน ตลอดจนความเชื่อถือบูชาธรรมชาติและบรรพบุรุษที่ฝังรากลึกจนถึงปัจจุบัน ระเบียบแบบแผนสังคมและการเมืองก็ล้วนมีระบบครอบครัวเป็นพื้นฐาน ถือเป็นต้นแบบของสังคมและการเมืองจีน ศิลปกรรมหลายแขนงอาทิ สถาปัตยกรรมก็ถือเป็นต้นแบบสถาปัตยกรรมจีน